

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ У НОВОМ САДУ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовао комисију Одлуком Наставно–научног већа Правног факултета за привреду и правосуђе број 3/8 од 04.09.2017. године, одређена је Комисија за оцену докторске дисертације за јавну одбрану кандидата Александра Зиројевића под називом „Савремене тенденције у начинима прања новца и спречавања тероризма у Републици Србији“ . Докторска дисертација је пријављена.
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: Проф. др Божидар Бановић, редовни професор , кривичноправна ужа научна област, изабран у звање 09. 09. 2014. године, на Факултету Безбедности, Универзитета у Београду, председник Комисије. Проф. др Жељко Бјелајац, редовни професор , кривичноправна и јавноправна ужа научна област, изабран у звање 14.02.2013. године на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, ментор и члан Комисије. Доц. др Јоко Драгојловић, доцент , кривичноправна ужа научна област, изабран у звање 18.11.2016. године на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, члан Комисије.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Александар (Ђорђе) Зиројевић
2. Датум рођења, општина, Република: 15.05.1970. године, Београд, Р. Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе 21.12.1999. године, Економски факултет у Београду, назив магистарског рада „Интерни и екстерни ефекти глобализације пословања на примеру компаније Мајкрософт“
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука Економија,
5. Радно искуство: -
6. Публиковани радови по категоријама: 1. Мина Зиројевић, Александар Зиројевић, (2017). „Заштита права интелектуалне својине у сектору информационо – комуникационих технологија“, Култура полиса, Институт за Европске студије Београд, Вол 14, бр. посебно издање, стр. 241-258; (M51)
2. Александар Зиројевић, (2017). „Специфичности прања новца у банкарском сектору“ Право теорија и пракса, (рад је у поступку рецензије)
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: „Савремене тенденције у начинима прања новца и спречавања тероризма у Републици Србији“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација има укупно 284 стране. Она се састоји од уводног дела, осам поглавља, закључних разматрања, списка коришћене литературе, прописа и електронских извора, прилога, графикона и табела.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

1. Предмет и циљ истраживања
2. Методе истраживања
3. Хипотезе истраживања

1. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

- 1.1. Теоријски приступ у дефинисању организованог криминалитета
- 1.2. Организовани криминалитет у међународним документима, упоредном праву и литератури
- 1.3. Организовани криминалитет у домаћој литератури и законским прописима
- 1.4. Карактеристике организованог криминалитета

2. ОПШТИ ОСВРТ НА ПРАЊЕ НОВЦА

- 2.1. Историјат појаве прања новца
- 2.2. Појам и карактеристике прања новца
- 2.3. Специфичности прања новца у Србији
- 2.4. Борба против прања новца у Србији
- 2.5. Кратак осврт на однос организованог криминалитета и прања новца

3. ОПШТИ ОСВРТ НА ТЕРОРИЗАМ

- 3.1. Појам и карактеристике тероризма
- 3.2. Фактори мотивације терористичких организација
 - 3.2.1. Терористичке активности мотивисане политичким циљевима
 - 3.2.2. Терористичке активности мотивисане верским фанатизмом
 - 3.2.3. Однос тероризма и организованог криминалитета
- 3.3. Сличности и разлике између терористичких и организованих криминалних група

4. ОДНОС ПРАЊА НОВЦА И ТЕРОРИЗМА**5. ТИПОЛОГИЈЕ ПРАЊА НОВЦА**

- 5.1. Типологије прања новца у банкарском сектору
 - 5.1.1. Кореспондентски рачуни
 - 5.1.2. Електронско банкарство
 - 5.1.3. Офшор банкарство
 - 5.1.4. Персонално банкарство
- 5.2. Типологије прања новца преко мењачких послова
- 5.3. Типологије прања новца код адвоката и адвокатских ортачких друштава
- 5.4. Типологије прања новца у сектору рачуноводства
- 5.5. Типологије прања новца у сектору ревизије
- 5.6. Типологије прања новца на тржишту капитала
- 5.7. Типологије прања новца у сектору осигурања
- 5.8. Типологије прања новца у сектору некретнина

6. ВРСТЕ И ПОДЕЛЕ ТЕРОРИЗМА

- 6.1. Нарко-тероризам
- 6.2. Самоубилачки тероризам
- 6.3. Нуклеарни тероризам
- 6.4. Биолошки тероризам
- 6.5. Хемијски тероризам
- 6.6. Етно-сепаратистички тероризам
- 6.7. Државни тероризам
- 6.8. Левичарски тероризам
- 6.9. Десничарски тероризам

6.10. Сајбер тероризам

7. ПРИМЕРИ ТЕРОРИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИНИ ЊИХОВОГ ФИНАНСИРАЊА

7.1. Ал Каида

7.2. ЕТА - Euskadi Ta Askatasuna

7.3. ПКК – Радничка странка Курдистана

7.4. Тамилски тигрови

8. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

8.1. Предмет и циљ истраживања

8.2. Методологија истраживања

8.3. Опис узорка

8.3.1. Пол испитаника

8.3.2. Узраст испитаника

8.3.3. Образовање испитаника

8.3.4. Да ли Ваша банка послује у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма?

8.3.5. Да ли у Вашој банци постоји стриктна идентификација корисника-клијента?

8.3.6. Да ли Ваша банка поседује посебне информационе системе односно software за препознавање сумњивих трансакција?

8.3.7. Да ли ће Ваша банка одбити реализацију сумњиве трансакције?

8.3.8. Да ли запослени у Вашој банци одлазе на обуку која има за циљ едукацију о начинима прања новца и финансирања тероризма који су уско повезани са банкарским пословањем?

8.3.9. Да ли Ваша банка поседује овлашћена лица која раде на пословима спречавања прања новца и финансирања тероризма?

8.3.10. Да ли приликом обављања послова који се односе на конверзију новца у различитим валутама имате често уситњавање и укрупњавање новчаница?

8.3.11. Да ли се Ваша банка суочава са полагањем новца у банкарском систему у износима за које банка нема економско или друго логично објашњење?

8.3.12. Да ли често обављате трансакције које пријављујете Управи за спречавање прања новца?

8.3.13. Која је количина новца за коју клијент мора имати основ због којег уплаћује и доказ о пореклу новца?

8.4. Резултати и дискусија

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

СПИСАК ТАБЕЛА И ГРАФИКОНА

ПРИЛОЗИ

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У **уводном делу** кандидат дефинише проблем, предмет и циљеве истраживања. Такође, кандидат наводи методе које ће бити коришћене приликом истраживања и поставља хипотезе.

Прање новца је криминална радња и законом кажњиво дело. Представља један од великих проблема са којима се суочавају све земље света, а нарочито земље у транзицији, као што је и Србија. Прање новца је од пресудног значаја за успешно деловање свих облика организованог криминала, а нарочито транснационалног. Прање новца је често пратећа појава организованог криминалитета и повезано је са финансирањем тероризма, те представља криминалну делатност којом организовани криминалитет настоји да новац или друге вредности које су стечене извршењем разних кривичних дела легализује стављањем у легалне токове прикривајући на тај начин његово порекло. Може се рећи да се прањем новца повећавају криминалне активности јер новац даје економску моћ криминалцима. Као такво, прање новца чини криминал исплативим зато што омогућава прекршиоцима да пласирају добит из својих криминалних дела, а и даље подстиче њихово криминално понашање.

Веома важну улогу у превенцији прања новца и финансирању тероризма има банкарски сектор. Развој банака и ширење спектра њиховог пословања које се огледа кроз разноврсне услуге које пружају утицао је и усмеравао развој техника и типологија прања новца и све актуелнијег финансирања тероризма.

У складу са предметом истраживања постављен је и циљ рада у чијем је фокусу анализа појма прања новца, начина на који се овај процес одвија у различитим секторима пословања, односно код различитих обвезника. При томе се нарочити фокус ставља на савремене методе прања новца у банкарском сектору, преко мењачких послова, уз помоћ адвоката и адвокатских ортачких друштава, у сектору рачуноводства, осигурања, некретнина и на тржишту капитала. Такође, циљ истраживања јесте и проучавање повезаности прања новца са финансирањем тероризма.

Приликом израде дисертације користило се више научних метода уз помоћ којих се дошло до релевантних података и научних сазнања и закључака. У циљу свеобухватне анализе, за израду ове дисертације користиле су се следеће методе: дескриптивни метод, нормативни метод, анализа садржаја, историјски метод, компаративна анализа, студија случаја и нормативни метод.

Сходно предмету и циљу истраживања у раду су постављене и хипотезе:

- Прање новца и тероризам, у својој динамици, потенцијалу да угрози друштвене структуре и државу саму, и у својој организационој слици, великим делом зависи од променљивих друштвених услова и околности. Он зависи од статуса који у некој средини има култура политичке партиципације.
- Са тачке гледишта легитимитета, тероризам такође није једнозначан феномен. Он често почива на политичким аспирацијама и често на легитимним стремљењима, а врло ретко на некаквим аутентично и изворно деструктивним или криминогеним циљевима, иако у томе постоје изузеци.

У **првој глави** докторске дисертације под називом „**Појам и карактеристике организованог криминалитета**“ кандидат се упушта у анализу теоријског приступа у дефинисању организованог криминалитета, његовог дефинисања у међународним документима, упоредном праву, домаћој литератури и законским прописима, уз детаљан осврт на карактеристике организованог криминалитета.

Организовани криминалитет је заступљени у готово свим земљама у свету, и без обзира на то, што је борба против организованог криминалитета међу приоритетним задацима свих савремених држава, он је у сталној експанзији и развоју. Као такав, од великог је утицаја на друштвени и јавни живот у свим сферама. Иако је организовани криминалитет појава која је веома стара, сам теоријски појам организованог криминалитета је новијег

карактера.

Дефиниција организованог криминалитета се кроз историју мењала, али је њена суштина, заправо, остала иста, да је то активност криминалних група или организација чији је циљ нелегално обављање послова, односно вршење кривичних дела због стицања профита или превласти у одређеним областима друштвеног живота. Организовани криминалитет је историјски феномен, који је присутан током читаве историје људског друштва и који је кроз свој развој мењао облике испољавања у складу са временом у коме је егзистирао и друштвеним условима тог времена.

Анализом садржаја науке кривичног права и криминологије може се доћи до закључка да не постоје усаглашени ставови међу ауторима у погледу појам организованог криминалитета, иако већина аутора појам организованог криминалитета везује за његову повезаност са државним властима. При том, многи аутори и не дају дефиницију, већ организовани криминалитет описују тако што наводе његове основне карактеристике, али и облике испољавања, те на тај начин покушавају да на један свеобухватан начин опишу појам организованог криминалитета. Проблем теројског приступа у дефинисању организованог криминалитета огледа се у чинњеници да без обзира на бројност дефиниција, њихове сличности и разлике, ни једна од њих не дефинише појам организованог криминалитета на свеобухватан и опште прихваћен начин. Наиме, ни у кривичноправној, ни у криминолошкој али ни у политиколошкој литератури још увек није установљена комплетна и опште прихваћена дефиниција организованог криминалитета. Основни разлог који компликује дефинисање појма организованог криминалитета је одређивање садржаја појма „организовани“.

Проблем дефинисања организованог криминалитета постоји и у домаћој стручној јавности. Као што је што случај са страним ауторима, и домаћи аутори полазе од схватања да је за манифесовање организованог криминалитета нужна његова веза са државом и њеним органима те да организоване криминалне групе имају за циљ остваривање одређеног утицаја у политичким и привредним сферама. Када су у питању домаћи аутори, њихова схватања о појму организованог криминалитета су подељена. Наиме, с једне стране поједини домаћи аутори као што су Ђорђе Игњатовић, Мићо Бошковић, Владимир Водинелић, Добривоје Радовановић, Мило Бошковић и Зорица Мршевић појам организованог криминалитета експлицитно и недвосмислено доводе у везу са државом, док с друге стране поједини домаћи аутори као што су Зоран Стојановић и Владан Васиљевић не истичу непосредну везу државе са организованим криминалитетом.

Карактеристике организованог криминалитета важно је идентификовати пре свега да би се одређени облици друштвено неприхватљивог понашања могли означити као организовани криминалитет, да би се на прави начин конципирала истрага уколико се ради о делима организованог криминалитета и да би се организовани криминалитет правилно схватио. Међутим, навођење свих карактеристика организованог криминалитета готово је немогуће због изражене динамике феноменологије савременог криминалитета, која стално уноси нове облике организованог криминалитета а самим тим и нове карактеристике.

У другој глави докторске дисертације под називом „**Општи осврт на прање новца**“ кандидат је указао на историјат, појам и карактеристике прања новца, уз посебан осврт на специфичности прања новца у Републици Србији и анализу борбе против прања новца. Кандидат у овом делу прави и кратак осврт на однос организованог криминалитета и прања новца.

Прање новца представља једну од најраспрострањенијих криминалних делатности на глобалном нивоу. Особеност овог кривичног дела састоји се у различитим облицима испољавања, софистицираности, транснационалном карактеру и уској повезаности са организованим криминалитетом. „Прање“ новца се састоји у

пласирању нелегално стеченог ночаног капитала који се налази ван законског промета, у легалне финансијске токове, захваљујући чему се с једне стране, омогућава његово коришћење, а с друге стране, тиме се отежава доказивање криминалне активности из које је произишао „прљав“ новац. Прање новца представља динамичан процес који се прилагођава привредним токовима и законодавству, на националном и међународном нивоу, а одвија се кроз фалсификовање финансијске документације и кроз манипулације у системима међубанкарских трансакција. Овај облик криминалне делатности је кроз историју увек одражавао конкретне друштвене и економске прилике, а до његове интернационализације довели су развој техничких достигнућа – посебно информacionих технологија, као и процеси глобализације и интернационализације финансијско-тржишног система. Као и све земље у свету Србија није имуна на појаву прања новца, шта више у Србији је постојало погодно тле за распрострањење исте из разлога упечатљивих индикатора који се односе на кризу економског система који наравно условљава веће могућности за укоренивање и експанзију овог феномена. Основне компоненте ефикасног система за борбу против прања новца су: адекватно законодавство, улога финансијске обавештајне службе, код нас Управе за спречавање прања новца и других надлежних надзорних органа, улога полиције, тужилаштва и судова у истрази и процесуирање кривичног дела прања новца, као и међународна сарадња. Што се тиче закона на снази, они морају обезбедити криминализацију прања новца и могућност одузимања прихода стечених кривичним делом, као и обавезу за финансијске институције да пријављују трансакције и лица за које постоји сумња да су у вези са прањем новца.

Однос организованог криминалитета и прања новца заснива се на прикривању порекла новца који организована криминална група стекне својим активностима. Прање новац има директан одраз на организовани криминал тако што подстиче развој организованог криминала.

У трећој глави докторске дисертације под називом „**Општи осврт на тероризам**“ кандидат је анализирао појам и карактеристике тероризма, факторе мотивације терористичких организација и однос између тероризма и организованог криминалитета. У данашње време, тероризам представља озбиљан проблем који је у експанзији и развоју а са којим се суочава целокупно друштво. У савремено свету, тероризам је постао уобичајена појава која је присутна у свести сваког човека јер се готово сваког дана чује вест о некој терористичкој акцији. И поред сталних тврдњи савремених држава да се борба против тероризма успешно одвија, тероризам и даље представља једну од најопасних претњи по државу, друштво и њихову безбедност.

Тероризам представља комплексан феномен саткан од друштвених, психолошких, идеолошких, верских и политичких мотива и понашања која се муђусобно преплићу. Иако је тероризам много више од збира појединачних аката, мора се разумети личност, то јест терориста појединац, и фактори који код њега изазивају терористичке побуде. Данас, у савременом свету, постоје три врсте мотивације које одређују поступање терористичких група и њихових чланова а то су рационална мотивација, психолошка мотивација и културна мотивација. Савремени тероризам помоћу одређених облика насиља настоји да постигне одређени политички исход који се не би могао постићи без употребе насилних терористичких аката. С друге стране, поред политичких мотивационих фактора, до терористичких деловања доводе и религијски фактори, као саставни део политичких фактора незадовољства и радикализације. У том смислу, најчешће су терористичке активности мотивисане политичким и религијским циљевима, или како се и литератури другачије наводи, верским фанатизмом.

Однос организованог криминалитета и тероризма може бити двојак: с једне стране терористичка делатност представља вид одрганлизованог криминалитета, а с друге стране, тероризам се као такав манифестује кроз вршење различитих кривичних дела у циљу остварења политичких, финансијских, идеолошких и других циљева.

У четвртој глави докторске дисертације под називом „**Однос прања новца и тероризма**“ кандидат је обрадио сличности и разлике између феномена прања новца и тероризма, као и њихов однос.

Прање новца и тероризам су два различита феномена која на исти начин користе финансијски систем, и тако, анонимно извршавају финансијске трансакције, у случају прања новца како би се прикрило право порекло новца, а у случају тероризма како би се обезбедила средства за његово финансирање и самим тим терористичко деловање. Сличност између прања новца и финансирања тероризма огледа се у чињеници да су у оба случаја финансијске трансакције исте и користе се у криминалне сврхе. Разлика између ова два феномена огледа се у употреби новца. Прање новца и тероризам имају и неке заједничке карактеристике као што су: тајност у организовању и деловању, висок степен организованости, планско вршење злочина, транснационално деловање, тежња ка инфилтрирању за у структуре власти и стицање политичког утицаја, корупција јавних службеника и органа власти, подривање демократије, слабљење поверења грађана у државне институције, као и продубљивање економске кризе и друго.

Однос тероризма и прања новца огледа се у обезбеђивању финансијских средстава за egzистирање и деловање терористичких група, при чему је потребно да се новац стечен нелегалним активностима легализује и након тога несметано користи за потребе терористичке групе. Често се финансирање тероризма назива и „обрнуто прање новца“ или „прљање новца“ имајући у виду да се за финансирање тероризма користе и средства из легалних извора. Због тога што терористичке групе значајан део финансијских средстава обеубеђују путем прања новца, терористи данас, ради сигурног финансирања својих активности, све чешће користе услуге легалних финансијских институција и коришћењем њихових услуга прикривају прање новца намењеног за финансирање организације.

У петој глави докторске дисертације под називом „**Типологије прања новца**“ кандидат је анализирао различите технике прања новца, односно савремене типологије прања новца у банкарском сектору, преко мењачких послова, код адвоката и адвокатских ортачких друштава, у сектору рачуноводства, ревизије, у сектору осигурања и у сектору некретнина.

У шестој глави докторске дисертације под називом „**Врсте и поделе тероризма**“ кандидат је обрадио класификацију тероризма од стране различитих аутора, уз детаљну анализу појединих облика као што је нарко-тероризам, самоубилачки тероризам, нуклеарни тероризам, биолошки, хемијски, етно-сепаратистички, сајбер тероризам и др.

Тероризам, као сложена појава, класификује се према различитим критеријумима. Све класификације тероризма имају превасходно методолошки и теоријски карактер и релевантно је нагласити да се међусобно не искључују. Сврха његове класификације јесте да се подаци о тероризму среде по основним обележјима са циљем груписања у релативно самосталне целине.

У седмој глави ове докторске дисертације под називом „**Примери терористичких организација и начини њиховог финансирања**“ кандидат је обрадио облике и фазе финансирања тероризма, уз анализу четири познате терористичке организације – Ал Каида, ЕТА, ПКК и Тамилски тигрови.

Облици финансирања тероризма и прања новца разликују се међу државама и регионима, а зависе од већег броја фактора који опредељују могућности за њихово испољавање. При самом помену „спонзорисаног тероризма“ прва асоцијација је да се ради о терористичким актима у једној држави коју је финансирала друга држава. Међутим,

у ширем контексту не може се говорити само о помоћи државе као политичког субјекта, него о читавом низу других актера који мењају контекст безбедности у односу на традиционално схватање безбедности и на које држава све чешће нема никакав утицај. Тероризам је ојачао превасходно захваљујући јакој финансијској подршци организованог криминала и исламских земаља.

Финансирање тероризма односи се на присвајање средстава која ће бити коришћена за спонзорисање или олакшавање терористичких активности. Терористичке организације сакупљају приходе из различитих извора, а веома често у комбинацији легалних и нелегалних средстава.

У осмој глави ове докторске дисертације су приказани **резултати истраживања** који се односе на савремене тенденције у начинима прања новца и финансирања тероризма. У том смислу, у циљу свестранијег и јаснијег разумевања проблематике која се односи на сам предмет рада, кандидат је спровео истраживање које се тиче превентивних мера, односно које се бави механизмима спречавања прања новца и финансирања тероризма који су присутни и који се примењују у банкарском сектору на територији Србије.

Предмет истраживања било је испитивање капацитета, могућности и механизма који су присутни у појединим банкама на територији Србије. Циљ овог истраживања је било долажење до података и информација о спремности нашег банкарског сектора да одговори на потенцијалне покушаје прања новца и финансирања тероризма.

У **закључку** кандидат је указао на све битне ставове и сазнања до којих је дошао, а који произилазе из раније обрађених целина. Наиме, кандидат је изложио резултате истраживања који су предмет докторске дисертације односно, указао да ли су постављене хипотезе потврђене или не и да ли су научни и друштвени циљеви остварени.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Пораст нових и различитих криминалних појава, а нарочито оних са међународним елементом, односно са елементом организованог криминалитета, веома је уочљив у последње време. Међу тим облицима друштвено опасног понашања како појединца тако и група посебно се издвајају она кривична дела којима учиниоци за себе или за друго правно или физичко лице прибављају противправну имовинску корист. Међутим, та корист не представља сама по себи циљ, него се она мора легализовати, тј. опрати стављањем у легалне токове новца и других добара. Зато се пред међународну заједницу, а и пред поједине земље, просто намеће питање на који начин сузбити, односно спречити појаве прања или прикривања порекла новца или пак друге имовине која је стечена вршењем кривичних дела.

Активности прања новца одвијају се на глобалном нивоу. Прање новца не заобилази ниједну земљу, без обзира на њену економску развијеност и финансијску моћ, политичко устројство и степен ефикасности државне администрације. Прање новца нарушава финансијске системе широм света, штети угледу међународних финансијских институција, капиталним токовима, реалном сектору привреде, економском расту и развоју, што све узрокује и друштвене последице. Оно изазива нарочито неповољне ефекте на финансијски сектор, а као кривично дело има и шири негативни утицај на друштво у целини, зато што је његова сврха уједно и прикривање извршења других кривичних дела, а посебно њихових организованих облика, као и настављање извршења кривичних дела без страха од откривања.

Процесом прања новца противправно стечена имовинска корист добија изглед легално стечене имовине, повећава похлепу криминогених елемената и проузрокује потребу за још већом моћи, што може допринети томе да криминална структура уђе у политику и утиче на друштвене структуре.

Изазов са којим се суочава свако лице које пере новац јесте прикривање кретања великих новчаних износа. Стога се они вома често обраћају професионалцима тражећи помоћ за безбедну трансакцију свог новца. Првобитни пружаоци оваквих услуга биле су банке. Може се закључити да ширење опсега пословања банака и садржаја услуга које оне пружају на одређени начин усмеравају и развој типологија и техника прања новца, а и све актуелнијег финансирања тероризма. Поједине услуге банкарског пословања (кореспондентно, офшор, персонално и електронско банкарство) често се користе у процесу прања новца. Криминални токови новца се у све већој мери окрећу електронским путевима јер брзина и анонимност представљају предности које ниједна друга врста средстава прикривања не поседује на оном нивоу који то нуди интернет.

Перачима новца су мењачки послови веома важни и занимљиви када је реч о могућностима да се незаконито стечен новац прикаже као законит, с тим да је неопходно нагласити да се мењачки послови искључиво користе за раслојавање прљавог новца, тако што се обавља низ трансакција у циљу прикривања његовог незаконитог порекла.

Како су се развијали и мењали начини прања новца тако је дошло и до имплементације скупа мера у супротстављању прања новца на глобалном а и на националном нивоу, те је у великој мери сужен домен могућности за прање новца. Новонастала ситуација изискивала је развијање све комплекснијих шема прања новца. Како би се оне развиле неопходно је и поседовање одређених стручних знања која често немају лица која би хтела да оперу свој новац. Тада се јавља потреба за ангажовањем стручних лица, и то адвоката, рачуновођа, ревизора, финансијских консултаната, агената за некретнине и других професија, који ће им својим стручним знањем помоћи да оперу свој новац. Примера ради, с обзиром на чињеницу да велики број адвоката пружа правне, пословне и финансијске савете, а при томе је комуникација са клијентом високо поверљива, лицима из ове професије често се

обраћају људи који намеравају да се баве активностима прања новца и да их прикрију. И рачуновође су ти који пружају веома широк спектар пословних услуга и то од обичног рачуноводства, преко вођења комплексних књиговодствених система, процеса плаћања рачуна, па и услуга управљања локалном компанијом. Наведене услуге веома лако могу да постану незаконите уколико извор средстава није легитимна, него незаконита активност.

Пословне књиге и евиденције у криминалистичким обрадама случаја организованог економског криминала представљају пресудан извор доказног материјала. Њиховом анализом могу се открити многобројни трагови који омогућавају праћење новца и откривање незаконитости у пословању. Зато је у сваком појединачном случају веома важно и да се провери и пословање лица која су предмет криминалистичке обраде будући да се применом метода финансијске анализе може доћи до релевантних информација, које се не могу прикупити другим криминалистичким методама.

Послови прања новца и различитог облика финансијског криминала, инсајдерска трговина хартијама од вредности и разне проневере утичу на то да се изгуби поверење у тржишта и улогу профита у њима. Као последица наведених активности јавља се негативна репутација која утиче на смањење легитимне глобалне шансе и глобалног раста, док с друге стране привлачи међународне криминалне групе са негативном репутацијом. Крајњи резултат оваквог стања може бити успоравање економског раста и развоја, а веома је тешко повратити финансијску репутацију која је једном нарушена. У том случају је потребно да влада уложи огромна средства ради санирања проблема који би се евентуално могли спречити одговарајућом контролом прања новца.

Ангажовањем стручњака у операције прања новца постиже се веће усложњавање самих операција и истраге у вези са прањем новца. Из наведених разлога свака држава мора да развије и да изгради сопствени систем борбе са циљем да спречи да адвокати и други обвезници учествују у прању нелегално стечених средстава.

Тржиште капитала такође ствара нове могућности за улагање средстава стечених криминалом у хартије од вредности, те је неопходно константно и континуирано праћење тржишних токова и нових чинилаца. Усложњавање процеса трговања и увођење изведених финансијских деривата на тржиште капитала веома погодује власницима прљавог новца. Циљ трансакција које се врше на овакав начин често не прати економску логику, односно не тежи максимизацији профита, зато што је примарни задатак увођење прљавог новца у легалне токове. Како би препознали одступања на тржишту капитала и девијације у пословним потезима клијената брокери као посредници у послу трговине ХоВ морају бити одлично оспособљени. Иако су банке те које контролишу природу и порекло новца на рачунима клијената, брокерско-дилерска друштва имају важну улогу у надгледању неновчаних средстава, односно прекњижавању власништва над ХоВ без реалног протока новца. Заједничко регулаторно тело за све послове на тржишту капитала јесте Комисија за хартије од вредности. Појачана сарадња Управе за спречавање прања новца са Комисијом за хартије од вредности, брокерским кућама и друштвима за управљање инвестиционим фондовима намеће се као императив. Познавајући принципе на којима тржиште функционише, само установе које су дневно присутне на тржишту могу препознати нове канале и методе нелегалног пословања и на тај начин обавештавати Управу за прање новца, која може у складу са тим организовати неке од својих будућих активности. При томе је веома важно нагласити да је брзина размене информација релевантан елемент ове сарадње имајући у виду висок степен ликвидности и мобилности ХоВ.

Основни задатак Комисије за хартије од вредности је законито, правично и транспарентно функционисање тржишта капитала и заштита инвеститора. Индустрија осигурања представља много примамљивији сектор за прање новца у свету него у Републици Србији. У складу са тим, развијена је и адекватна законска регулатива којом су поштрени критеријуми провере осигурача и осигуравајућих друштава у циљу сузбијања прања новца и финансирања тероризма. У Републици Србији перачи новца за сада нису у довољној мери заинтересовани да

куповином полиса оперу новац. Разлог за то је што се ова привредна делатност, а нарочито животно осигурање, почело интензивно развијати тек почетком овог века. И поред тога законодавац је регулисао и ову област пословања, а и Управа за спречавање прања новца константно прати пословање у области осигурања јер је на основу Националне процене ризика од прања новца предвиђено да ће животно осигурање веома брзо постати много занимљивије и атрактивније за пераче новца.

У циљу превенције и препознавања сумњивих трансакција Управа је саставила листу индикатора прања новца у Републици Србији. Такође, и законодавац је адекватно регулисао облик животног осигурања, док неживотно осигурање није обвезник, те се на неживотно осигурање не односе одредбе које важе за животно осигурање. Аутор дисертације сматра да је у што скоријој будућности неопходно законски регулисати и ову врсту пословања јер садашње стање у пракси указује на већу заступљеност превара и прања новца у неживотном него у животном осигурању.

Што се тиче нефинансијског сектора највећи ризик од прања новца јесте у делатности некретнина и то нарочито ако се узме у обзир да се у Србији бројна физичка лица појављују као инвеститори, а затим као продавци новосаграђених некретнина. На овај начин се врши прикривање нелегалног порекла новца, а и повећан је ризик од прања новца зато што се плаћање грађевинског материјала може обављати у готовини.

У Републици Србији је на снази Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма у оквиру којег су прописане обавезе обвезника у циљу спречавања ових појава. Овај Закон одређује обвезнике и прописује радње и мере које они предузимају, утврђујући њихове задатке и обавезе у циљу спречавања прања новца.

У Републици Србији поступци спречавања прања новца представљају још увек релативно нову област. Решавање проблема прања новца захтева ангажовање многих институција и појединаца. Ипак, највећи допринос решавању овог проблема представљало би унапређење свести о овоме, што подразумева стручно оспособљавање и усавршавање уз информисање о могућностима против прања новца и организованог криминала. Уз обуку и усавршавање које би требало да буде константно и институционализовано, неопходно је да сваки актер који је део ланца у прању новца и финансирања тероризма буде укључен у овај систем и уради свој задатак.

Новац, односно финансијска подршка представља покретачку снагу сваке терористичке организације јер оне не могу да функционишу без средстава. Стога се може закључити да оне морају да осмисле изворе финансирања како би обезбедиле средства за извођење терористичких акција. При томе не треба занемарити ни утицај који на развој тероризма има феномен прања новца. На основу искуства потврђеног у пракси може се закључити да прање новца има пресудан значај на све облике организованог криминала, нарочито транснационалног, па и на терористичко деловање. Чињеница је да тероризам данас представља изразито негативну друштвену појаву која је препознатљива кроз деловање терористичких организација.

Иако је данас у научној теорији присутан велики број студија о феноменима као што су организовани криминал и тероризам, нема прецизнијих компаративних анализа које би повезале ова два феномена у области финансирања, а да то нису извештаји базирани на обавештајним подацима које потврђују илегалну трговину дрогом, као један од главних извора финансирања тероризма. Терористичке организације широм света, а нарочито у Латинској Америци и на Блиском истоку користе трговину дрогом ради стицања додатних финансијских извора за финансирање својих активности. Овај феномен преклапања трговине дрогом и тероризма познат је као нарко-тероризам. Класификација тероризма се може извршити на основу различитих принципа и критеријума. Сумирајући бројне класификације и комплексност феномена аутор је уочио одређене карактеристике у зависности од врсте тероризма. У том смислу закључује да се самоубилачки напади примењују зато што је то јединствена и јефтина акција – не захтева мисију спасавања извршиоца, повећава вероватноћу великог броја жртава и великих

разарања, бомбаш може прецизно да бира време, место и околности напада, нема опасности да ће ангажовани терористи одати важне информације јер је њихова смрт извесна, напад има веома велик утицај на јавно мњење и медије и подразумева преовлађујући осећај беспомоћности.

Нуклеарни тероризам је активност која се спроводи помоћу високе технологије. Све до пред крај 20. века сматрало се да је то мало вероватна активност јер су се радиоактивни материјали добро чували, скупи су и опасни, те их је некада било теже набавити, стручно руковати и држати у тајности. Међутим, на почетку 21. века ситуација се у том смислу у потпуности променила. Стога је оправдан страх од нуклеарног оружја и његове могуће примене од стране терористичких група. Иако не постоје поуздана сазнања о томе да ли терористи имају нуклеарно оружје, страх је присутан, а основни мотив терориста почива на чињеници да све евентуалне терористичке акције које се могу повезати са појмовима радиоактивни материјал и нуклеарно оружје аутоматски производе страх код људи. Слична реакција људи је и када је у питању биотероризам. Наиме, биолошко оружје изазива велики страх с обзиром на то да се веома брзо развија и шири, а нарочито у овој ери напретка науке и технологије. Биолошко оружје може да изазове деструктивност широких размера. Неопходно је познавање феномена биотероризма и последица које оно може да произведе, ради адекватног реаговања. И биолошко и хемијско оружје спадају у ред најдеструктивнијих оружја за масовно уништавање, о чему сведоче и последице након њихове употребе. Посматрано са историјског аспекта ова оружја су одувек сматрана непоштеним и нефер средствима за вођење борбе и као таква су забрањивана. Ипак, и поред свих забрана терористичке групе су веома заинтересоване за њих и константно проналазе начин да их набаве. С обзиром на чињеницу да се и хемијско и биолошко оружје константно развијају и унапређују, повећава се и њихов разорни потенцијал. Стога се закључује да би употреба овог оружја могла у великој мери да угрози националну безбедност како једне државе, тако и читавог света.

Као релевантни, у раду су издвојени и левичарски и десничарски тероризам. Ове врсте тероризма су идеолошки мотивисани и своју пуну експанзију су имали 60-их и 70-их година двадесетог века. Левичарски терористи су били за брзе и радикалне промене у друштву, а при томе су сматрали да је неопходно и оружје, односно примена силе. Овај покрет се борио против неједнакости у друштву, рата у Вијетнаму, експлоатације и доминације над земљама „трећег света“. Њихов циљ је био изазивање страха у одређеној класи или у редовима припадника режима. Ова врста тероризма је ослабила, али није нестала него се и даље појављује у новим облицима и формама. Поједини аналитичари чак тврде да је повезан са најновијим таласом исламистичког тероризма. Одлика левичарског тероризма јесте усмереност на поједине личности, за разлику од десничарског тероризма који тежи за што већим разарањима и неселективношћу приликом одабира жртава. Поред тога, десничарски терористи су увек имали подршку из државних кругова. Карактеристично за ову врсту тероризма јесте уздигнутост неке идеологије изнад свега осталог, те се појава цихадизма може третирати као појава екстремне муслиманске деснице. Сходно наведеном може се закључити да наведени облици тероризма још увек постоје и представљају потенцијалну претњу. Међутим, много већу претњу представља сајбер тероризам јер су савремене терористичке организације прихватиле предности које са собом доноси интернет, што им умногоме олакшава комуникацију, а истовремено им служи за развијање и јачање мотивације, за планирање, истраживање, финансирање, обуку и нападе на информационе системе. Сајбер тероризам постаје све присутнији облик терористичких активности, а истовремено идеалан за обављање илегалних активности зато што постоје ограничене могућности за непосредно надгледање, контролу и откривање.

Терористичке организације се данас финансирају на различите начине. При томе користе широк спектар различитих метода легалног и нелегалног пословања. Финансирање тероризма јесте подручје које се тешко открива и прати. Један од разлога за то јесте чврста веза са организованим криминалитетом, која се манифестује кроз разне

облике у циљу стицања финансијских средстава за успешно извођење терористичких напада.

Финансирање тероризма подразумева прикупљање и дистрибуцију средстава са циљем и намером да се исте искористе за спровођење терористичких аката и за финансирање активности терористичких организација. Појам финансирања тероризма у најширем смислу обухвата употребу финансијских средстава у сврху насиља ради остваривања политичких циљева. За разлику од прања новца којем увек претходи одређена незаконита радња, тероризам може да буде финансиран и из прихода легалних активности, што у великој мери отежава откривање финансирања тероризма. Поред тога методе деловања терориста константно се осавременењују уз помоћ врхунске обучености и опремљености терориста најсавременијом технологијом. Данас је у свету присутан велик број терористичких организација које са својих националистичких, верских и идеолошких позиција настоје да насилним путем остваре циљеве које су поставили. Оно што је заједничко за све терористичке организације јесте потреба да се укаже на оправданост циљева и неопходност коришћења тероризма као јединог могућег начина борбе.

Терористичке организације јесу група терориста чија структура и масовност зависи од величине њихових циљева и доминантне терористичке тактике. Веће организације су хијерархијски организоване групе, сложеније структуре и изражених механизма управљања организацијом. Оне су континуирано финансиране и изводе сложеније облике терористичких акција.

На основу досадашње праксе долази се до закључка су да тактике, средства и методе које ће терористичке групе применити у нападу, за државни систем и даље непознати. С друге стране, иако информације које су доступне јавности и службама безбедности не откривају суштину, комбиновањем сазнања обавештајних и других стручних служби са начином и врстом изведене терористичке акције добија се приближна представа о стратегији савременог тероризма. На међународном плану значајан преокрет у борби против тероризма свакако представљају догађаји, тј. терористички напади који су се одиграли 11. септембра 2001. године у САД. Може се рећи да су се тада и на нормативном пољу интензивирали напори ради сузбијања терористичких активности.

У циљу супротстављања и спречавања тероризма неопходно је добро познавати основне факторе који доводе до његовог настанка како би се одабрао најадекватнији и најефикаснији механизам за његово сузбијање. При томе држава мора бити енергична, али и пажљива како не би изазвала контраефекат.

Најзад, на основу резултата спроведеног истраживања можемо закључити да у нашим банкама, постоји добар систем за спречавање прања новца и финансирања тероризма. Дакле, присутни су сви механизми који су неопходни и који су прихваћени у европским државама а тичу се превенције прања новца у банкарском сектору. Наше банке раде и на едукацији запослених, као и на прибављању опреме, односно посебних програма који омогућавају лакше прање самих клијената а самим тим и прања новца. Такође, присутно је и апсолутно поштовање одредби Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма као и смерница које се односе на спречавање прања новца у банкарском сектору.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Анализа и тумачење резултата истраживања је јасно, студиозно и оригинално. Стручна и научна анализа обухвата све кључне аспекте од значаја за проблематику истраживања. Истраживање савремених тенденција у начинима прања новца и спречавања тероризма у Републици Србији карактерише потребан квалитет у садржинском и структурном смислу, али и у погледу стила и јасноће излагања. Сprovedено емпиријско истраживање је у складу са свим методолошким захтевима.

VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме
Дисертација је у потпуности урађена по методологији, плану и садржају који је дат у пријави теме и који је одобрен у поступку оцене подобности кандидата и теме докторске дисертације.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе
Дисертација садржи све битне елементе предвиђене за овакву врсту радова.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци
Оригиналност и допринос докторске дисертације се огледа у целовитој теоријској и практичној анализи савремених тенденција у начинима прања новца, посебно у контексту спречавања тероризма. Такође, истраживање има велику и апликативну вредност јер је реч о истраживању које се односи на капацитете, могућности и механизме банкарског система Републике Србије да одговори на потенцијалне покушаје прања новца и финансирања тероризма. Кандидат предлаже конкретна решења и јасно указује на одређене проблеме који настају приликом спречавања прања новца и финансирања тероризма. Такође, кандидат је приступио критичком преиспитивању обимне и савремене литературе из предметне области.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Докторска дисертација нема недостатака.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Имајући у виду предмет и циљ докторске дисертације, значај и актуелност истраживања, негов обим и домет, као и методолошки приступ истраживању, њен хипотетички оквир и потврђеност хипотеза, као и научни допринос теорији и пракси, Комисија предлаже Наставно-научном већу Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду да прихвати извештај о позитивној оцени докторске дисертације кандидата **Александра Зиројевића**, под насловом „Савремене тенденције у начинима прања новца и спречавања тероризма у Републици Србији“ и предложи Сенату Универзитета Привредна академија у Новом Саду да се исти усвоји и одобри јавну одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Божидар Бановић, председник Комисије

2. Проф. др Жељко Бјелајац, ментор и члан Комисије

3. Доц. др Јоко Драгојловић, члан Комисије

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.